

Elçinin öz “Teleskop”u

Elçinin yaradıcılığına öz hesabımla normal bələd olan və əsərlərini ardıcıl izləyən gənclərdən biriyəm. “Teleskop” dramını “Azərbaycan” jurnalından oxumuşdum, amma həmin əsər əsasında səhnələşdirilən tamaşaya ilk dəfə idi ki, baxırdım. On iki şəkildən və iki epiloqdan ibarət iki hissəli tamaşa məndə müsbət emosiyalar oyada bildi, özü də ki çoxdandır baxdığım və məndə heç bir təəssürat oymayan tamaşalardan sonra.

Süjet

Tamaşanın qəhrəmanını (kişi) maşın vurur və o biri dünyaya (əslində, iki dünyanın sərhədinə) köçür. Orda birinci arvadı ilə rastlaşır və bu dünyaya – fani dünyaya teleskopla baxırlar. Amma fani dünyada görünən mənzərə heç də ürəkaçan deyil: Qəhrəmanın ikinci arvadı əri ölməmiş evlənmək eşqinə düşüb. Oğlu və qızı onun pullarının yerini axtarır, özlərinə maşın almaq sevdasına düşüblər. Ana dediyi qayınanası onun dalınca pis sözlər danışır, simicliyindən dəm vurur. Allah adamı bildiyi həkim dostu əslində, ateistdir, şorgözdür. Savadlı zənn etdiyi yazıçı dostu, elmi işini başqasına yazdırıb, həm də göründüyü qədər də pak deyil.

Bir sözlə, o dünyadan bu dünyaya teleskopla baxanda hər şey daha aydın görünür. Fani dünyada yaxşılar, axirət (şerti axirət) gözü ilə şər ruhlu, yaman insanlardır. Fani dünyada özünü təmiz adam hesab edənlər, axirət dünyası üçün ləkəlidirlər. Sanki hər şey baş-ayaq olub. Dünya gözü ilə axirət gözü fərqlidir.

“Teleskop”dan baxanda görünənlər...

1) Qəhrəman əsərin müəyyən hissəsində yerə baxmağa qorxur: çünki çıpaq həqiqətlə üz-üzə dayanmaq və fani dünyada baş verənlərə müdaxilə edə bilməməyin çarəsizliyi onu qorxudur. Axirət dünya real təsvir olunub, yazıçı çox maraqlı işarə edir. Dürlü dini kitablar oxusaq da, əl-əlbət, biz axirəti öz gözümüzlə, dünya gözü ilə dərk edirik.

2) Axirətdən dünyaya teleskopla baxmaq olur, ruhlar insanları görür. Kişi qəhrəman sual edir: “Bəs biz bir-birimizə niyə teleskopla baxa bilmirik?” O, axirətdə birinci arvadına baxmaq, onun əməllərini görmək istəyir. Dünyada gördüklərindən bədhəl olan insan, əbədi dünyaya da inanmır, o düşünür ki, hətta axirətdə olan insanın da şeytani əməli ola bilər.

3) Qəhrəmanlardan nə kişinin nə də qadının o biri dünyada adı yoxdur. Bu dünyada bizi fərqləndirən adlarımız, o biri dünyada yoxdur. O biri dünyada hamının bir adı var: İNSAN.

4) Qəhrəman reallığı uzaqdan görmək üçün teleskopun üzünü çevirir, əbədi-əzəli insan-xisləti üzə çıxır: Biz öz günahlarımıza daim uzaqdan baxırıq, ona görə də insan başqasına nisbətən özünü daha tez bağışlayır, belə olmasaydı, hökmdarlar özlərinə də ölüm hökmü kəsərdilər.

5) Axirətdə görüşən ər və arvad bir-birinə yenidən isinişir, bir-birini bağışlayırlar. Onlar daha bir-birini incitmir, birinin sözü o birinin boğazından keçir. Fani dünyada göydən yerə endirdikləri sevgi, axirət dünyasında yerdən göyə qalxır.

6) Teleskop bir əşya kimi səhnə əsərinin mahiyyətini açmaq üçün maraqlı vasitədir. Çünki hər şeyə yuxarıdan baxmaq, onları öz içində yerbəyer etmək baxımından uğurludur. Həm də teleskopda İlahi nəzər, Tanrının baxışı sistemi var: Bir gözlə baxmaq. Teleskop da, Tanrı kimi insanları seçmir, onun obyektivindəhamı eynidir.

7) Birinci epiloqda insan axirəti, ikinci epiloqda isə dünyanı, yaşamağı seçir. Qəhrəmanın xisləti ümumbəşəri ümumiləşdirmə kimi verilir: Yəni insan cənnətlə dünya arasındaseçim qarşısında qalanda, dünyanı seçir. Dünyanı gören gözlər cənnət xəyalını üstələyir.

8) Birinci epiloqda qəhrəman özü o biri dünyanı istəyir, ikinci epiloqda isə əzrailin qarşısında tiritir əsir, dünya ona şirin gəlir və o biri dünyaya getmək istəmir. Axırda isə iki epiloqun nəticəsi kimi kəndir sallanır, ali qərar verilib: İnsanın istəyib-istəməməyindən asılı olmayaraq, o, ali qərara – ölümə məhkumdur.

9) Ər-arvad bir-birini bağışlayır.

O situasiya əbədi dünyanın halından doğur: İnsanı Allahdan əvvəl, qarşısında günahkar olduğu adamlar bağışlamalıdır.

10) İnsan yaşa dolduqca ağılı, savadı, dünyagörüşü artır. İnsan düşünəndə aqlın, savadın üstündən dünyaya baxır. 70 yaşa nərdivan söykəmiş xalq yazıçısı Elçin dünyaya öz teleskopu ilə baxmağa başlayıb. Bu tamaşa həm də yaşlı bir yazıçının “Teleskop”la bu dünyadan o biri dünyaya baxmasıdır.

11) Tamaşanın ölüm səhnəsi ilə başlayıb, ölümlə bitməsi də maraqlı işarədir. Məncə, bu nüansla dramaturq insanın heçdən yaranıb, heç olmasına barmaq tuşlayır.

12) Əsərin mahiyyətində bu dünyanın puç və fani olmasına, müasir dünyada hamının, hər şeyin kirlənməsinə birmənəli, barışmaz bir münasibət var. Sanki, göydən baxanda bircə dənə də ürəkəçən, gözoxşayan heç nə yoxdur, hər şeyi nifrətlilik bürüyüb. Fikrimcə, bu məqamla tam razılaşmaq çətindir, hər halda. Və soruşa bilərik ki, “Teleskop” niyə ancaq pislikləri göstərməlidir?

13) Tamaşada sevmədiyim cəhətlərdən biri də mələklərin - İsrail, Mikayıl, Əzrailin geyimləri idi. Belə ki, onlar mələkdən daha çox cəngavərə oxşayırdılar. Mələklər adamda həlim duyğular oyatmaq əvəzinə, qoca və bədheybət məxluqat kimi görünürdü. Səhnə tərtibatı, səkkiz buludun səhnədəki quruluşu və musiqilər barədə isə fikrim müsbətdir.

P.S. Tamaşanın quruluşçu rejissoru Finlandiyada yaşayan azərbaycanlı Kamran Şahmərđan, səhnə əsərinin tərtibatçısı Eduard Koçerqindir. Tamaşanın geyim üzrə rəssamı Eduard Koçerqinin həyat yoldaşı Anna Koçerqinadır. 11 şəkildən və 2 epiloqdan ibarət tragikomediyanın musiqi tərtibatı HəmidKazımzadəyə məxsusdur, rejissor assistenti Xanım Həsənovadır. Əsas rolları əməkdar artist Füzuli Hüseynovla Yuğ Teatrının aktrisası İlaha Həsənova ifa edir. Tamaşada, həmçinin, "Azdrama"-nın aparıcı aktyorları, xalq artistləri Ramiz Novruz, Hacı İsmayılov, Şükufə Yusubova, əməkdar artistlər Kazım Abdullayev, Əjdər Həmidov, Mүнəvvər Əliyeva, Hicran Nəsirova, Elşən Cəbrayılov, Məsmə Aslanqızı, Sabir Məmmədov, Elxan Quliyev, aktyorlar Şəhla Əliqızı, Ləman İmanova, Rada Nəsibova, Nigar Güləhmədova, Elnar Qarayev, Elnur Qədirov və başqaları iştirak edirdilər.

Fərid Hüseyn

Kaspi.- 2012.- 3 aprel.- S.15.